

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

**HISTORISCHE INVLOEDEN
OP DE TAALVORMING EN
DIALECTVERMENGING IN DE LAGE LANDEN
IN DE MIDDELEEUWEN**

Bakalářská diplomová práce

Studijní program: Praktická nizozemská filologie

Vedoucí práce: Drs. Pim van der Horst

Autor: Dávid Lapšanský

OLOMOUC 2016

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího práce, Drs. Pim van der Horst a že jsem v ní uvedl veškerou použitou literaturu a ostatní zdroje.

Verklaring: Hierbij verklaar ik dat ik mijn scriptie zonder hulp van derden onder begeleiding van Drs. Pim van der Horst heb geschreven en dat ik alle gebruikte literatuur en andere bronnen heb vermeld.

V Olomouci dne:

Dávid Lapšanský

Dankbetuiging: Op deze plaats wil ik graag mijn scriptiebegeleider, Drs. Pim van der Horst bedanken voor zijn geduld, behulpzaamheid, waardevolle adviezen en opmerkingen bij de verwerking van mijn bachelor scriptie. Een woord van dank gaat ook uit naar mijn liefde Petra, mijn hele familie die altijd klaar voor mij staan en naar Václav en Ema.

Inhoud

Inleiding.....	6
1. Termen	7
1.1 Taal	7
1.2 Dialect	8
1.2.1 Dialectologie.....	8
1.3 Dialect en taal, taal en dialect.....	9
1.4 Taalverandering	9
1.5 Sociologie, taalwetenschap en daaruit voortgekomen sociolinguïstiek.....	10
1.6 Taalkunde	11
2 Een externe voorgeschiedenis van het Nederlands.....	13
3 De volkstaal en contacten tussen talen in de Middeleeuwen.	15
3.1 Tegenstelling volkstaal en ambtelijke taal	15
4 Middelnederlandse dialectgroepen.....	17
4.1 West-Middelnederlands	17
4.2 Brabants	17
4.3 Het Limburgs	18
4.4 Het Noordoostelijk Middelnederlands.....	18
5 Literaire teksten	19
6 Ambtelijke teksten	20
7 Externe factoren.....	22
7.1 Migratie en verstedelijking	22
7.2 Tegenstelling Noord–Zuid	22
7.3 Normaliserend effect	23
7.4 Spellingstraditie.....	23
7.4.1 16-eeuws dialect	24
7.5 Boekdruk	24
7.5.1 Boekdruckers	26
7.6 Woordenboeken	27
7.7 Bijbel, Reformatie.....	28
7.8 Economische situatie	29

7.9	Politieke situatie.....	30
7.10	Uittocht van Zuiderlingen	32
	Conclusie	34
	Resumé.....	35
	Summary	36
	Bronnen.....	37

Inleiding

Er wordt wel eens gezegd dat hoewel talen jij kent, zo veel malen jij een persoon bent. Een taal leren is nauw verbonden met kennis van de maatschappij en cultuur van het land. Om meer te ontdekken over de taal is het het beste om ook de geschiedenis te bestuderen. Niet alleen kennis van één bepaalde taal maar ook de redenen waarom mensen hebben gekozen om een taal in die vorm te gebruiken zijn belangrijk om taal beter te begrijpen. Taal is aantrekkelijke onderwerp voor onderzoek. Elk taal, elk dialect is een moedertaal voor een bepaalde maatschappij. In deze scriptie wordt één taal als een kroniek van de bevolking beschouwd. Talen zijn hetzelfde als mensen – er zijn miljoenen karakteristieke kenmerken en specifieke tekenen waardoor talen en ook mensen van elkaar verschillen en daardoor is elke ervan origineel. Door middel van deze scriptie probeer ik alle mogelijke externe invloeden en factoren te beschrijven die invloed op de taalvorming van het Nederlands hebben gehad in de periode van de Middeleeuwen. Er zijn al veel publicaties en werken verschenen waarin de interne taalgeschiedenis wordt besproken en onderzocht en daarom vond ik het interessant om externe invloeden te onderzoeken. Natuurlijk moeten we rekening houden met een interne-taal geschiedenis en deze gebruiken wanneer we een precieze volgorde van externe gebeurtenissen willen bepalen. Het zijn de externe factoren die de taalvorming aanmoedigden en begeleidden. Op basis van deze factoren, dus op basis van economische, politieke en andere maatschappelijke veranderingen, zijn interne hervormingen en aanpassingen ontstaan. Het is belangrijk om nog één keer in deze inleiding vast te stellen dat in deze scriptie de meeste aandacht wordt besteed aan de externe geschiedenis van de vorming van de Nederlandse volkstaal. Deze scriptie bespreekt wat wordt met de taalvorming gebeurd en waarom hebben deze veranderingen ontstaan. Deze scriptie probeert niet om een gedetailleerde analyse te maken van wat precies in de taal gebeurt en verandert maar probeert alle externe invloeden, dus verstedelijking, uitvinding van boekdrukkunst, bijbel vertaling, opstanden tegen bestuur, economische veranderingen en andere factoren te onderzoeken.

De scriptie is in zeven hoofdstukken verdeeld. Het is niet gemakkelijk om het begrip dialect en taal te definiëren. In eerste deel van dit werk worden de termen „dialect“ en „taal“ behandeld. Het tweede hoofdstuk is een korte inleiding in de geschiedenis van de voorouders van Nederlandse taal. Daarna word de volkstaal en de taal situatie in de periode van de Middeleeuwen besproken waaronder de positie van de volkstaal in tegenstelling tot de ambtelijke taal. In het derde deel worden situaties beschreven waardoor contacten tussen talen in die periode zijn ontstaan. In het vierde hoofdstuk worden de Middelnederlandse dialecten in groepen verdeeld. Deze verdeling is essentieel om situaties rondom taalvorming in de Nederlandstalige gebieden beter te begrijpen. Het vijfde hoofdstuk bespreekt literaire teksten in de Nederlandse taalgeschiedenis van die periode. In het zesde hoofdstuk worden ambtelijke teksten behandeld en de strijd tussen de volkstaal en de ambtelijke taal. In het laatste hoofdstuk worden de externe factoren beschreven die in die periode de grootste invloed op de taal en op de taal vorming hebben gehad, van de verstedelijking en de migratie van Nederlanders tot economische en politieke factoren die deze ontwikkelingen veroorzaakten.

1. Termen

1.1 Taal

Het begrip taal kunnen we beschrijven als een verzameling middelen die mensen gebruiken om zich verstaanbaar te maken en met anderen te communiceren. Communicatie is het belangrijkste aspect van de taal. We kunnen twee vormen van taal onderscheiden: gesproken taal en de daarvan afgeleide geschreven taal. In dit werk zullen beide vormen een belangrijke rol spelen.¹

Historische vormen van taal werden alleen in schriftelijke bronnen bewaard en daarom zijn geschreven teksten de basis voor mijn onderzoek, hoewel we ze beschouwen als een secundaire, afstammende vormen. Als we naar het verleden willen kijken, zijn er geen andere middelen. Iedere taal is een element van een nationaliteit maar dit betekend niet dat de taal scherpe grenzen heeft. Nationaliteit is niet de norm en dat kunnen we zien als we Zwitserland als voorbeeld nemen. Het Nederlands is ook een interessant voorbeeld van dit feit omdat behalve in Nederland ook in sommige onderdelen van België en Suriname Nederlands wordt gesproken.²

Elk woord, dus elk deel van een taal, verwijst grotendeels naar iets uit de werkelijkheid. Iedereen kan zich na het horen van sommige klanken, of we kunnen zeggen woorden iets anders voorstellen. Dit noemen we betekenis. Het verband tussen de manier van uitdrukken en zijn betekenis zijn voor elke taal of dialect afwijkend. Wat een Antwerpenaar een patat noemt, noemt een Nederlander een aardappel. Beide uitingen verwijzen naar hetzelfde object, maar de klankvormen zijn compleet anders door de regionale verscheidenheid. Door gelijkvormigheden in verschillende typen van taalexpressie binnen sommige streken, heeft de taal de bekende eenheid van taalkenmerken verkregen. Dan kunnen we zeggen dat als we Nederland als een streek in voorgaande zin beschouwen, de taal die in dit gebied door mensen gesproken wordt Nederlands is, inclusief alle regionale dialecten. Zoals ik eerder geschreven heb, betekent dit niet dat de grens van Nederland de grens van het Nederlands is.³

Een volk is geen statische entiteit. Voortdurend zijn er contacten tussen mensen uit andere groepen, dorpen of steden. Op individueel niveau kan dit feit tot interferentie en verandering tussen taalsystemen leiden. Regelmatige contacten met andere groepen mensen veroorzaakt taalverandering. Deze groepen nemen taalverschijnselen van

¹ Taal en taalkunde – Wat is taal?. VAN DEN TOORN, M.C. *Nederlandse Taalkunde: Een inleiding in de moderne Nederlandse taalkunde*. 7. Utrecht: Het Spectrum BV, 1987, s. 11. ISBN 90-274-5245-8.

² Wat is een taal?. VAN DEN TOORN, M.C. *Nederlandse Taalkunde: Een inleiding in de moderne Nederlandse taalkunde*. 7. Utrecht: Het Spectrum BV, 1987, s.12-13. ISBN 90-274-5245-8.

³ Wat is een taal? VAN DEN TOORN, M.C. *Nederlandse Taalkunde: Een inleiding in de moderne Nederlandse taalkunde*. 7. Utrecht: Het Spectrum BV, 1987, s. 13-14. ISBN 90-274-5245-8.

andere mensen over. Elk mens kan zijn taalsysteem ongelimiteerd uitbreiden. Vanuit dit perspectief is elke taal historisch bepaald maar niet statisch.

1.2 Dialect

De term dialect komt van het Griekse „dialektos“. Dialektos betekent een manier van praten. „Een –lect is een verzameling taalelementen met dezelfde maatschappelijke verbreiding“⁴ „Dialect is in de taalkunde de benaming voor een talige variëteit die niet als standaardtaal geldt.“⁵ We kunnen dialecten als de voorouders van elke taal beschouwen. Belangrijk is dat dialecten er eerder waren dan standaardtalen. De volkstaal die bijvoorbeeld in de 13e eeuw werd gesproken was natuurlijk geen standaardtaal. Er was geen standaard als voorbeeld. Elke streek had of heeft zijn eigen dialect die op kleinere of grotere eigenschappen van elkaar. Streektaal is een vorm van taal die gesproken wordt door een groep mensen die in een stad of in een dorp samen wonen. Het is een geografische variëteit, dat wil zeggen een taalvariëteit die in een geografisch gebied voorkomt. De variëteit en het spectrum van een taal moet in de eerste plaats gezien worden als een weerspiegeling van de sociale en maatschappelijke verscheidenheid. Dialecten ontstonden omdat in verschillende delen van het land anders gesproken werd. Iedere stad dorp of streek heeft een eigen dialect dat verschilt van de algemene taal. Ieder persoon behoort tot een regionale dialectgroep en elke dialectgroep verschilt sterk van de andere, maar toch vertonen ze onderling ook grote overeenkomsten. Dialecten hebben geen scherpe grenzen en dus liepen deze grenzen vloeiend in elkaar over. Dialecten komen meestal voor in de vorm van spreektaal. Ze worden vaak beschreven als een omgangstaal die in bepaalde gebieden gesproken wordt. In iedere streek kunnen we verschil horen in de manier van spreken.⁶

1.2.1 Dialectologie

Dialectologie biedt een soort van grondslag voor de beschrijving van natuurlijke talen. In het algemeen richt dialectologie zich op een gelijktijdige variëteit in een taal en de verwantschappen en afwijkingen binnen nauw gerelateerde dialectgroepen. Daarna probeert het hun gemene afkomst en wijze te beschrijven, hoe andere taalvormen als nasleep van een taalaanraking ontstaan. Een ander belangrijk onderdeel van dialectologie zijn isoglossen. Historische dialectologie houdt zich exclusief met isoglossen bezig. Deze term wordt verder in dit werk uitgelegd. Het doel is dus om enkele bepaalde gebieden waarin specifieke taalverschijnselen gebruikt werden, te begrenzen en te verdelen. In de latere of moderne dialectologie staan de sociale factoren, die taalvorming veroorzaakt hebben, centraal. Dialectologie wordt steeds meer als een sociale wetenschap beschouwd.⁷

⁴ Groepsportret van het Nederlands: de standaardtaal. JANSEN, Frank a Liesbeth GIJSBERS. *Kris kras door het Nederlands*. Antwerpen: Standaard, 1998, s. 23. ISBN 9075566875.

⁵ Dialect. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Dialect>

⁶ Regionale aspecten. VAN BREE, Cor. *Historische taalkunde*. 2e herz. druk. Leuven: Acco, 1996, s. 231-239. ISBN 90-334-3426-1.

⁷ Dialectologie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-12-14]. Dostupné z: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Dialectologie>

1.3 Dialect en taal, taal en dialect

Het is niet duidelijk wat het verschil tussen taal en dialect is. We kunnen niet helemaal precies zeggen waar het dialect eindigt en de taal begint. Een dialect is verbonden met regionale eigenaardigheden in de woordenschat of uitspraak.

“In taalkundig opzicht verwijzen zowel “taal” als “dialect” naar zelfstandige discrete systemen. Beide linguïstische systemen hebben een eigen kern van grammaticale en lexicale elementen.”⁸

De taal is het belangrijkste middel om communicatie tussen mensen tot stand te brengen en om zich met een bepaalde sociale, culturele, regionale of lokale groep te identificeren. De leden van een gemeenschap zijn verbonden met de taal. Taal is een symbool van eenheid en eigenheid. Er zijn veel vormen en verschijnselen in talen. Taalvariëteit is een verschijningsvorm van een taal met vele karakteristieke kenmerken. Taalvariëteiten zijn geografisch, sociaal, etnisch, of situationeel bepaald. Er bestaan zoveel talen als mensen die ze spreken. Als de gemeenschappelijke overeenstemmingen in de spreekwijze van een aantal personen vast blijven dan ontstaat een dialect. De cirkel kan groot of klein zijn en de spreekwijze kan minder of meer verschillen of overeenstemmen met de spreekwijze van andere groepen. Concluderend kunnen we zeggen dat taal niets anders is dan een dialect dat zich in een ruimer gebied verspreidt. Elke dialectengroep of elk dialect onderscheidt zich niet alleen van andere door afwijkingen, maar ook door een aantal klankverschillen, vormen, woorden, etc. Deze verschillen tussen dialecten worden „isoglossen“ genoemd.

Een isoglos is een systematische taalafwijking tussen dialecten die een grens vormt tussen taalgebieden. Meestal gaat het hierbij om de uitspraak, het woordgebruik of de woordbetekenis. De dialecten zijn verdeeld op grond van isoglossen. In de gesproken taal worden andere zinswendingen en woorden gebruikt dan in de geschreven taal.⁹

1.4 Taalverandering

Met uitzondering van de uitstervende, dus niet meer gesproken talen, doorstaan alle levende talen voortdurend veranderingen in de loop van de tijd. De taal die als communicatie-middel tussen mensen functioneert, moet aan de steeds veranderde behoefte van de sprekers aangepast worden. Dit soort verandering kan alleen ontstaan als de taalgebruiker er bewust bij is. De meerderheid van de taalveranderingen komen voor, wanneer een taalgebruiker er zeer gedeeltelijk of helemaal niet bij betrokken is. Deze veranderingen worden zichtbaar als we de hedendaagse taal met het spraakgebruik van voorgaande generaties vergelijken. Het verschijnsel taalverandering wordt vooral bestudeerd in de sociolinguïstiek, de historische en -vergelijkende taalkunde. Er wordt bestudeerd hoe de taal in vroegere tijden gesproken en –geschreven werd. Daaruit proberen we te verklaren hoe de tegenwoordige talen gerelateerd zijn aan de talen uit het verleden. De sociolinguïstiek probeert om de aanvang van een taalverandering en de

⁸ HOPPENBROUWERS, Cor. *Het regiolect: van dialect tot algemeen Nederlands*. Muiderberg: Dick Coutinho, 1990. ISBN 9062838065.

⁹ *Dictionary* [online]. 1995 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.dictionary.com/browse/isogloss>

invloed van de gemeenschap op een taal te onderzoeken. Voor taalverandering zijn factoren die invloed op een taal kunnen hebben het belangrijkste. Deze factoren kunnen intern of extern zijn. Als we de geschiedenis van een taal willen onderzoeken, moeten we een verschil tussen interne en externe taal geschiedenis maken. Met interne geschiedenis worden de veranderingen in de morfologie, het lexicon en de tongval bedoeld. Volgens Marijke van der Wal en Cor van Bree spreken we over interne taalgeschiedenis als¹⁰: “...men de kenmerken van het Nederlands in de verschillende perioden, de taalveranderingen die plaatsvinden en de samenhang tussen bepaalde eigenschappen van een taal en de optredende veranderingen beschrijft”¹¹

Onder externe taalgeschiedenis verstaan we contacten tussen cultuur en taal. Voor de taalontwikkeling is vooral een beschrijving van alle externe factoren, dus van de belangrijkste sociaalhistorische gebeurtenissen, politieke of economische ontwikkelingen, contacten tussen verschillende culturen, kerken en talen van belang.¹²

1.5 Sociologie, taalwetenschap en daaruit voortgekomen sociolinguïstiek

Sociale wetenschappen houden zich bezig met het gedrag van individuen of groepen onderling. Sociale wetenschappen analyseren over het algemeen welke relaties er tussen mensen en hun gemeenschap in de samenleving bestaan. De samenleving is ook door andere sociale academische disciplines zoals antropologie, communicatie wetenschap of politicologie bestudeerd, maar deze zijn op **concreet** sociaal betrekkingen gericht. In de politicologie staan bijvoorbeeld relaties in de politieke wereld centraal. Beginnend met elke vluchtige ontmoeting tussen mensen op straat tot de grootste oorlogen of volksverhuizingen, deze gebeurtenissen zijn van invloed geweest op de samenleving en dus op elke persoon. Invloeden kunnen direct, indirect, langdurig of kort zijn. Elk moment in het leven van een individu kan de maatschappij in gigantische mate beïnvloeden. We moeten twee termen onderscheiden die misschien soortgelijk klinken, maar totaal verschillende betekenissen hebben. De eerste term is: “sociaal probleem”. Deze term verwijst naar iets wat een bepaalde maatschappij als probleem beschouwt. Volgens de Amerikaanse socioloog I.L. Berger spreken we over sociale problemen als er iets in de samenleving niet functioneert zoals het zou moeten functioneren. In deze constructie betekent het woord “sociaal” dat het probleem niet alleen op het individu maar vooral op de samenleving als geheel invloed heeft. De tweede term is: sociologisch probleem. Deze term is nauw verbonden met de sociologie als wetenschap.

¹⁰ Externe taalgeschiedenis. VAN DEN TOORN, M.C., W.J.J. PIJNENBRUG, J.A. VAN LEUVENSTEIJN a J.M. VAN DER HORST. *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1997, s. 19. ISBN 90-5356-234-6.

¹¹ Interne en externe taalgeschiedenis. VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994, s. 20. Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-x.

¹² Externe taalgeschiedenis. VAN DEN TOORN, M.C., W.J.J. PIJNENBRUG, J.A. VAN LEUVENSTEIJN a J.M. VAN DER HORST. *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1997, s. 20. ISBN 90-5356-234-6.

Het gaat niet over een probleem van een maatschappij waarin iets niet werkt, maar om de kwestie: welke oorzaken, externe of interne verbanden tussen mens en community kunnen er zijn, waardoor iets op een bepaalde manier functioneert.¹³

Door middel van historische sociale problemen of gebeurtenissen kunnen we een aantal sociologische vragen stellen.

“De term ‘sociologie’ vormt immers een combinatie van het Latijnse woord socius (metgezel, compagnon) en het Griekse woord logos (dat naast ‘rede’ ook ‘studie’ betekent). Wanneer we deze oorspronkelijke betekenissen van beide woordonderdelen een beetje oprekken, komen we inderdaad uit bij een definitie als ‘de sociologie is de wetenschap van het sociale’.”¹⁴

De sociologie bestudeert de maatschappelijke connecties tussen mensen en bijvoorbeeld de culturele, economische en politieke aspecten van menselijke gemeenschappen. Sociologische analyse is een doelgericht en doelmatig geheel van wetenschappelijke activiteiten die door gebruik van empirische materialen een bepaald deel van de samenleving onderzoeken. Het is een instrument of middel voor sociologische kennis. Voor sociologisch onderzoek zijn de meest opvallende veranderingen en bewegingen in sociale kringen of de maatschappij belangrijk. Dat wil zeggen, de sociologie houdt zich bezig met verschillende menselijke problemen en groepsgedrag. Het proces begint met het stellen van vragen zoals “wat is er gebeurd?, of waar is het gebeurd?, wanneer heeft de gebeurtenis plaatsgevonden? Waarom is het gebeurd? Elk antwoord op een van deze vragen kan een bepalende factor zijn voor sociologisch onderzoek. Wat het beste, of laten we zeggen de juiste hypothese of methode voor sociologisch onderzoek is, is niet simpel te definiëren. Dit wordt niet precies gedefinieerd, maar het woord pluralisme biedt een antwoord in algemene zin. Vanuit het verleden is het pluralisme het meest bekende kenmerk van sociologie, zowel op theoretisch als op methodologisch niveau. Zo veel mogelijk gezichtspunten op de bestudeerde problematiek leveren nauwkeurigere resultaten op. De socioloog moet met alle denkbare aspecten en redenen, die zelfs de kleinste invloed kunnen hebben, rekening houden.”¹⁵

1.6 Taalkunde

Net als psychologie, historisch kunde of literatuur is de taalwetenschap een belangrijk onderdeel van de sociale wetenschappen uit. In de moderne tijd wordt taalwetenschap niet tot de literaire vakken gerekend omdat het belangrijkste aspect van een taal communicatie is. Daaruit kunnen we afleiden dat taalwetenschap een vakgebied is dat verschillende sociale omgangsvormen bestudeert? Taalwetenschappelijke onderzoeksmethoden hebben veel aan andere formele wetenschappen ontleend. Als we naar een linguïstiekboek of werkstuk kijkt zal het op het eerste oog op een

¹³ Sociología. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-01-19]. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Sociol%C3%B3gia>

¹⁴ Het sociologisch perspectief. LAERMANS, Rudi. *De maatschappij van de sociologie*. Amsterdam: Boom, 2012, s. 13-14. ISBN 9789461051936.

¹⁵ Sociologie. In: *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sociologie>

wiskundeboek lijken. Taalkunde is nauw met filosofie en retorica verbonden. In sociaalwetenschappelijk kring werkt taalwetenschap met maatschappijleer en psychologie samen. Uitwisseling van resultaten samenwerking tussen meerdere sociale vakken zijn zeer belangrijk voor onvervormd uitzicht over de onderzoekende problematiek. Taalwetenschap probeert om de vele veranderingen op verschillende taalniveaus te beschrijven, en probeert ze te verklaren. Belangrijk is om te zeggen dat het in de taalwetenschap niet alleen over specifiek taalverandering gaat. Er is ook veel aandacht voor de vragen “waarom of hoe de taalverandering plaatsvindt, dus waarom de taal verandert en hoe de taal is veranderd. Het richtpunt van deze wetenschap is om te beschrijven en te verklaren. In taalwetenschappelijk opzicht betekent het woord verklaren niet dat alle mogelijke vragen beantwoord moeten of kunnen worden, omdat na elk resultaat dus een antwoord op een “waarom vraag“, een nieuwe waarom-vraag volgt. Taalkunde kunnen we in indelen in de empirische wetenschappen met andere woorden het is een vak gebaseerd op ervaring.¹⁶

In de taalkunde staan natuurlijke talen centraal en het doel is om ze te beschrijven in de vorm zoals ze door mensen in werkelijkheid worden gebruikt. Om het beter te begrijpen is het belangrijk om de term “natuurlijke taal “ te verduidelijken. Elke levende of uitgestorven taal die door een bepaalde groep mensen als hun moedertaal functioneert of gefunctioneerd heeft en van generatie op generatie wordt doorgegeven, kunnen we als een natuurlijke of met een andere naam etnische taal beschouwen. Een voorbeeld van een niet-natuurlijke taal is een kunsttaal, een taal die kunstmatig is gevormd, bijvoorbeeld computertaal of Esperanto. In de taalwetenschap kunnen we twee onderzoeksmethoden onderscheiden. Als eerste probeert de algemene taalkunde om taal als een onafhankelijk intern en consistent sociabel systeem te bestuderen. Ten tweede probeert toegepaste taalkunde een taal als een resultaat en veroorzaker van sociale betrekkingen, dus als compleet sociaal systeem te analyseren. Taalverandering en taalgebruik zijn menselijke activiteiten en daarom heeft taalkunde veel overlappingsen met cognitieve wetenschappen, antropologie en sociologie.¹⁷

Door Ferdinand de Saussure is historisch taalkunde onderverdeeld in synchrone en diachrone taalkunde. Natuurlijk is er geen scherpe grens tussen deze twee want als we gesproken taal uit het verleden willen onderzoeken, moeten we vaak zowel synchronische als diachronische methoden gebruiken. Synchrone taalkunde bestudeert de taal op een bepaald moment en daarom zal dit onderzoek meer diachroon zijn omdat we de veranderingen van de taal in de loop van de tijd bestuderen met behulp van enkel historische teksten. Het is belangrijk om verschillen tussen termen zoals dialect, regiolect en algemene taal te onderscheiden.¹⁸

¹⁶ VAN DEN TOORN, M.C. *Nederlandse Taalkunde: Een inleiding in de moderne Nederlandse taalkunde*. 7. Utrecht: Het Spectrum BV, 1987, s. 23-25. ISBN 90-274-5245-8.

¹⁷ Taalkunde. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Taalkunde>

¹⁸ Synchronisch versus diachronisch. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-12-13]. Dostupné z: https://nl.wikipedia.org/wiki/Synchronisch_versus_diachronisch

2 Een externe voorgeschiedenis van het Nederlands

Door de vestiging van Germaanse stammen in Nederlandse streken, gebieden kunnen we zeggen dat het Nederlands een Germaanse taal is. Deze talen en dialecten ontwikkelden zich samen tot het hedendaagse Nederlands. Germaanse stammen hebben enorme invloed op de Nederlandse streken gehad. Franken op het zuidwesten en de Saksen die zijn overgestoken naar Engeland. Dit betekent dat Germanen vanuit het oosten tot aan de IJssel aanwezig waren. In een ander deel woonden de Friezen in zuidelijke richting langs de kust tot aan de grote rivieren. In deze gebieden werd een variant van het Germaans gesproken – Ingweoons. Langs de Duitse en Nederlandse kust in het noorden en in het zuiden tot de grote rivieren werd Fries gesproken. Tot de periode van de volksverhuizing woonden de meeste Germaanse stammen hoofdzakelijk ten oosten en ten noorden van de Neder-Rijn. Ten gevolge van de volksmigratie werden ze naar het westen en zuiden gedrongen. Dit betekent dat het gehele huidige Nederlandstalige gebied gegermaniseerd werd. De Franken hebben deze stemmen met elkaar in contact gebracht. De Franken speelden een primaire rol bij de germanisering in de Lage Landen. Daarna drongen de Saksen het oosten van de Lage Landen binnen. We kunnen zeggen dat er in die periode drie Germaanse dialecten werden gesproken Saksisch in het oosten, Frankisch in het binnenland en Fries aan de kust. Tussen deze drie groepen zijn door de loop van de 5e en 6e eeuw grote verschillen ontstaan.

Termen zoals Deutsch en Diets waren de namen voor de taal die gesproken werd door het volk. Diets en Duits zijn allebei van het Middelnederlandse woord “diet – volk” afgeleid. Als we spreken over het Nederlands in de tijd van de Middeleeuwen, noemen we deze taal het Diets. In de zestiende eeuw gebruikt men de term Nederduytsch. In de loop van de achttiende eeuw is de term veranderd naar Nederduits. Na de oprichting van het Koninkrijk der Nederlanden wint de term Nederlands, om zich van de Nederduitse Saksische en Frankische dialecten in Noord-Duitsland te onderscheiden.

“De hedendaagse Nederlandse dialecten zijn de verre afstammelingen van de Germaanse volkstalen die zo’n 1500 jaar geleden door verschillende groepen Ingweonen, Saksen en Franken naar de lage landen zijn gebracht. De volkstalen hebben sindsdien een lange ontwikkeling doorgemaakt. De evolutie was namelijk eerst divergent - tot en met de 19de eeuw en daarna convergerend” ¹

Het proces van divergentie begint omdat er in de Middeleeuwen en tot lang daarna bijna geen contact was tussen steden en dorpen. Divergentie veroorzaakte dat de Germaanse volkstalen zich steeds meer begonnen te ontwikkelen in de vorm van verschillende lokale dialecten. In dit isolement groeiden de dialecten door en verkregen ze hun eigen typische kenmerken. Germaanse talen worden onderverdeeld in drie groepen/dialecten: het West-Germaans, het Oost-Germaans en het Noord-Germaans. Uit het Noord-Germaans zijn talen als het Noors of het Zweeds ontstaan. Er bestaan geen Oost-

¹ Van dialecten naar regiolecten. JANSSENS, Guy. *Het Nederlands vroeger en nu*. 3de, herwerkte uitgave. Leuven: Acco, 2008, s.178. ISBN 978-903-3470-707.

Germaans dialecten meer. De West-Germaanse dialecten worden in een groot gebied gesproken: Zwitserland, Duitsland²

² Van dialecten naar regiolecten. JANSSENS, Guy. *Het Nederlands vroeger en nu*. 3de, herwerkte uitgave. Leuven: Acco, 2008, s.178-179. ISBN 978-903-3470-707.

3 De volkstaal en contacten tussen talen in de Middeleeuwen.

Als we over de periode van de Middeleeuwen spreken gaat de aandacht voornamelijk uit naar de periode van ongeveer 1100 tot 1600. In de Middeleeuwen hebben volkstalen in het gebied, dat we tegenwoordig Nederland en België noemen, een zeer lage positie in tegenstelling tot het Latijn, de lingua franca van die tijd. Lange tijd werd het Latijn in geheel West-Europa als lingua franca gebruikt. Volkstalen werden met de algemene Latijnse term lingua vulgaris aangeduid. De meeste aandacht wordt aan de periode vanaf 1200 en verder besteed. In die periode had het Latijn de hoofdrol in de kerk en de wetenschappelijke sector. Door middel van deze taal die tussen twee verschillende moedertaalsprekers gesproken wordt, kunnen ze communicatie tot stand brengen. Het Latijn functioneerde als universitaire, ambtelijke en kerktaal. Alle bureaucratische geschriften werden in het Latijn opgesteld.¹

In die tijd stond bijna het hele gebied van het tegenwoordige Nederland en België onder leiding van Duits rijk, met uitzondering van Vlaanderen. Vlaanderen dat vroeger veel groter was dan nu, hoorde bij de Franse kroon. Het gebied dat nu Nederland wordt bestaat uit een combinatie van graafschappen, bis- en - hertogdommen. Door huwelijken tussen Bourgondiërs en Habsburgers kwam er een aaneenschakeling tussen deze gebieden. Genoemde gebieden werden verbonden door het diepe handels- en culturele verkeer en contacten sterk gesteund. Er is een grote mate van contact tussen deze gebieden ontstaan via leerlingen, geestelijken en wetenschappers die zich vaak tussen academies, onderwijsinstellingen, abdijen en kloosters bewogen. Op elke sociaal niveau ontstaan culturele contacten, bijvoorbeeld- ook tussen hoven die relaties met hofkringen uit andere gebieden onderhouden.²

3.1 Tegenstelling volkstaal en ambtelijke taal

De autonomie van het Latijn in deze gebieden begint te verdwijnen. Er verschenen ook ambtelijke documenten in de volkstaal die dateren van circa 1236-1249. Dat betekent dat het Latijn zijn alleenrecht is kwijtgeraakt. Concluderend kunnen we zeggen dat in het gebied van het Nederlands het interferentieverschijnsel voorkomt. Interferentie betekent dat het Latijn als lingua franca een grote invloed op de lingua vulgaris heeft gehad, maar dat ook de volkstaal, een moedertaal het Latijn heeft beïnvloeden. Dit is een uitvloeisel van de tweetaligheid van de bevolking waaraan we aandacht besteden. Middelnederlands kunnen we beschouwen als alle gesproken en geschreven dialecten die in mondeling en schriftelijke vorm gebruikt werden door de bevolking uit de

¹ Van middeleeuwen naar nieuwe tijd: de 16e eeuw. VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994, s. 179-180. Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-X.

² De verscheidenheid van het Middelnederlands. VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994, s. 102. Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-X.

gebieden van de hedendaagse Nederlandse taal in de periode die we eerder als de Middeleeuwen hebben aangeduid. Er bestaat geen uniforme of standaardtaal in de Middelnederlandse periode. Er waren geen taalnormen. Elke taalspreker spreekt dus zijn eigen streektaal. Elke contact tussen dialectsprekers uit de verschillende streken liet een inwerking op beide taalvarianten na. De historische indeling verdeelt de Middelnederlandse dialecten in vijf groepen: Limburgs, Hollands, Brabants, Vlaams en Oostelijke dialecten. Met de term Limburgs bedoelt men het dialect dat gesproken werd in het gebied van het hedendaagse Nederlands- en Belgisch-Limburg. De oostelijke dialecten werden gesproken in het gebied van het huidige Gelderland, Overijssel en Drenthe. Het Vlaams werd gesproken in de huidige provincies West- en Oost-Vlaanderen en in het verleden in het graafschap Vlaanderen. Het vierde dialect het Brabants werd gesproken het gebied van Brabant, Antwerpen en Noord-Brabant in Nederland. Het Hollands werd ten slotte gesproken in de huidige Nederlandse provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht.

Rond 1300 worden de meeste ambtelijke teksten in het Middelnederlands dialect geschreven en gepubliceerd in het gebied van Vlaanderen en later ook in Holland. Daarentegen houdt in Brabant en Limburg het Latijn nog steeds zijn hoofdrol in het taalgebruik. In de loop van de Middeleeuwen is de positie van volkstalen veranderd. Het gebruik van volkstalen in administratieve oorkonden neemt steeds meer toe en dit is niet anders met literatuur die ook meer onderlegd verscheen. Steeds meer mensen beginnen zich het wezenlijke belang, de betekenis en waarde van hun eigen moedertaal te realiseren. Vanaf dit moment begint ook het proces van het zuiveren en opbouwen van de verwaarloosde en totaal niet-gevormde “Nederlandse taal”. Deze ontwikkelingen zijn later tot het punt gekomen dat men het Latijn in elk domein wilde vervangen.³

³ VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994, s. 105-119. Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-X.

4 Middelnederlandse dialectgroepen

We kunnen de Middelnederlandse dialecten nog verder onderverdelen op basis van gemeenschappelijke tekens. Hieronder volgt een beschrijving die de verdeling van dialecten in het Middelnederlandse taalgebied toont op basis van belangrijke verschillen. De grootste contrasten zijn tussen het westen, Holland, Zeeland en Vlaanderen en het oosten, Oost-Brabant en Limburg. De gebieden rondom Utrecht en West-Brabant vormden een soort van bumper tussen oost en west. Utrecht beschouwen we als een soort “transportmiddel” met behulp waarvan bepaalde kenmerken vanuit het oosten naar Holland en ook vanuit het westen naar het oosten vervoerd werden. Aan de andere kant stond het: Brabants dat passief op de westelijke en oostelijke kenmerken reageerde. Natuurlijk verschenen er in het Brabants enkele gedeeltelijk overgenomen verschijnselen, maar deze hebben geen grote op dit dialect gehad

4.1 West-Middelnederlands

In het deel van dit werk, waar de externe voorgeschiedenis van het Nederlands kort behandeld is, werd gesproken over de Ingweonse variant van het Germaanse dialect dat in de gebieden van noord tot zuid langs de kust van de Noord-zee gesproken werd. Door de gemeenschappelijke voorouder en meerdere gemeenschappelijke taaltekens wordt deze westelijke groep gevormd door het Hollands, Zeeuws en Vlaams. Rolland Willemyns geeft in zijn boek “Het verhaal van het Vlaams” enkele voorbeelden van gemeenschappelijke taalkenmerken en verschijnselen: ¹

“Een goed voorbeeld daarvan is de zogenaamde spontane palatalisering, die in woorden als *bueter* ‘boter’, *vueghel* ‘vogel’, *suele* ‘zool’ tot uiting komt. Ook in gesloten syllabe treedt dit verschijnsel op: *up* ‘op’, *wulf* ‘wolf’, *busch* ‘bos’ zijn daar voorbeelden van. In umlautpositie worden die palatale vocalen ook nog ontrond: *pit* ‘put’, *stic* ‘stuk’, *dinne* ‘dun’, *evel* ‘euvel’”²

4.2 Brabants

De tweede groep is het Brabants. Volgens de west-oost tegenstelling had het Brabantse dialect meer gemeenschappelijke kenmerken met het Limburgs dan met het Hollands of de Vlaamse spreektaal waarmee het niets of bijna niets gemeen had. Het feit dat het Vlaams een soort van de prestigetaal in de dertiende en viertiende eeuw was, heeft de schrijftaal in de gebieden van het middel-Brabants in grote mate beïnvloed, wat betekent dat kenmerken van Vlaamse schrijftaal in de Brabantse teksten werden overgenomen.

¹ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 83-84. ISBN 90-71206-43-2.

² VAN DEN TOORN, M.C., W.J.J. PIJNENBRUG, J.A. VAN LEUVENSTEIJN a J.M. VAN DER HORST. *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1997, s. 182. ISBN 90-5356-234-6.

“In Plaats van autochtoon *gruen* en *suet* schrijven de Brabanders veelal *groen* en *soet*. Dt geldt ook voor andere gevallen met Sekundarumlaut, waardoor vormen als *mechtich* en *beckere* het af moeten leggen tegen *machtich* en *backere*. Andere palatalisering als *brueder*, *zueken* krijgen wel geregeld een kans, naast natuurlijk ook *broeder* en *zoeken*.”³

4.3 Het Limburgs

“Het Limburgs verschilt niet veel van het Brabants. Er is voor enkele zeer specifieke kenmerken wel sprake van, verschil in frequentie: de umlaut van de lange klinkers bijvoorbeeld werd in Limburg kennelijk niet onderdrukt en trad dus veel frequenter op dan in het Brabants (*weer* voor “*ware*”, *grevynne* voor “*gravin*”). Verder was er een vrij grote interne variatie binnen het Limburgs waar te nemen. Hoe meer men naar de Maas toeging, hoe meer de taal gekleurd werd door de klankverschuiving *k > ch* (*ich* voor *ik*), door *wir* voor *wy* en *der/de* voor *de/die*.”⁴

4.4 Het Noordoostelijk Middelnederlands

De noordoostelijke Middelnederlandse groep wordt gevormd door Groningen, Drenthe over de IJssel en Gelderland. In deze groep zijn aanvankelijk veel Duitse kenmerken in de gesproken taal achtergebleven, totdat deze gebieden onder invloed van de verspreiding van de schriftelijke volkstaal kwamen. De geschreven teksten werden beïnvloed door Middelnederlandse dialecten uit andere gebieden voornamelijk uit Holland.⁵

“Omdat de Nederlandse invloed daar slechts langzaam is doorgedrongen, spreekt het vanzelf dat we hier nog heel wat Nederduitse kenmerken zullen aantreffen, bijvoorbeeld de zogenaamde Saksische eenheidspluralis (op *-et* of op *-en*). Aangezien anderzijds de streek ‘ver-nederlandst’ werd door de schrijftaal, ligt het voor de hand de scribenten vrij gevoelig waren voor de invloeden van de Middelnederlandse geschriften, vooral dan de Hollandse. In heel wat kenmerken stemt dit noordoostelijke gebied dan weer overeen met het meer zuidelijke oosten (Limburg)”⁶

³ VAN DEN TOORN, M.C., W.J.J. PIJNENBRUG, J.A. VAN LEUVENSTEIJN a J.M. VAN DER HORST. *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1997, s. 184. ISBN 90-5356-234-6.

⁴ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 87. ISBN 90-71206-43-2.

⁵ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 86-88. ISBN 90-71206-43-2.

⁶ VAN DEN TOORN, M.C., W.J.J. PIJNENBRUG, J.A. VAN LEUVENSTEIJN a J.M. VAN DER HORST. *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1997., s. 186-187. ISBN 90-5356-234-6.

5 Literaire teksten

Met Middelnederlands was in dezelfde situatie als het Middelfrans, Middelengels en Middelduits. Elk van deze talen is een bundel van regionaal gebonden talen. Er was geen eenheid in die tijd, noch in taalkundig, noch in staatkundig opzicht. Het hele gebied was een grote mengelmoes van prinsdommen die pas later door de Bourgondiërs in een eenheid door verenigd werden.¹

Literaire teksten uit de periode van de Middeleeuwen beschouwen we als zeer twijfelachtige bronnen voor taalonderzoek. In deze teksten wordt geen datum of plaats vermeld, maar dat is niet het grootste probleem. Elke manuscript wijkt heel veel ver af de schrijfstijl of wel het dialect van de oorspronkelijke auteur van die tekst. Dit wordt veroorzaakt door een proces van kopiëren. In die tijd betekent het woord kopiëren niets anders dan een tekst met de hand transcriberen. In elke kopie was de eigen „schrijftaal“ van de kopieerder zichtbaar.²

Wanneer we over kopiëren als een soort van de toenmalige invloeden op de schriftelijke taal spreken moeten we ook rekening houden met het feit dat de oorspronkelijke Brabantse tekst liet na het proces van kopiëren de valse indruk achter dat het Vlaamse tekst is. Woorden en de zinsvormen die de kopieerder niet goed kende of die volgens hem niet pasten verving hij onscrupuleus. Door kopiïsten werden niet alleen gewestelijke afwijkingen verwijderd maar vervangen ook verouderde taal door enkele nieuwe varianten. Dit laat zien hoe snel de taal verandert.³

In het eerste deel van deze scriptie is vermeld dat dialecten op basis van isoglossen onder te verdelen zijn. Hoe kunnen we isoglossen, met andere woorden de grenzen vinden? Waar ligt de grens tussen de Middelnederlandse dialecten? Het feit dat één bepaalde dialect bijvoorbeeld meerdere kenmerken en verschijnselen van het Hollands dialect bevat, geeft duidelijk aan dat de tekst hoogstwaarschijnlijk ergens in het westelijk gedeelte van Lage Landen geschreven was, maar waar precies is niet mogelijk vast te stellen.

¹ WILLEMYNS, Roland a Nicoline VAN DER SIJS. *Het verhaal van het Nederlands: een geschiedenis van twaalf eeuwen*. 1. Amsterdam: Bert Bakker, 2009, s. 175. ISBN 978 90 351 3282 5.

² WILLEMYNS, Roland a Nicoline VAN DER SIJS. *Het verhaal van het Nederlands: een geschiedenis van twaalf eeuwen*. 1. Amsterdam: Bert Bakker, 2009, s. 187. ISBN 978 90 351 3282 5.

³ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 86. ISBN 90-71206-43-2.

6 Ambtelijke teksten

Tegenover literaire teksten staan ambtelijke teksten zoals nota's, rekeningen, documenten, politieke geboden die een datering bevatten en dus een chronologisch beeld van het verleden verschaffen. De meerderheid van de ambtelijke teksten zijn originelen, wat we niet over literaire teksten kunnen zeggen. Een literaire tekst die meestal een kopie van één originele was, kan jongere of oudere taalkenmerken bevatten. Kenmerken die de kopieerder toegevoegd had, roepen vaak een vals gevoel op. De laatste belangrijkste reden waarom ambtelijke teksten de beste bronnen voor historisch-taalkundig onderzoek zijn, is dat ze merendeels in een dialect geschreven zijn in tegenstelling tot literaire teksten die voor een breder publiek aangepast waren en dus in soort universele taal geschreven waren.¹

Tijdens de Middeleeuwen hebben taal veranderingen plaats gevonden en daarom wijkt het Middelnederlands uit de periode van de dertiende eeuw aanzienlijk af van het Middelnederlands uit de vijftiende-eeuw. Zoals eerder vermeld is, verschilde de taal in de Lage Landen in die periode per regio maar waren er een paar dialectkringen met gemeenschappelijke kenmerken waardoor we Middelnederlandse dialecten in vijf groepen kunnen verdelen. Tot het einde van de twaalfde eeuw was Limburg een toonaangevend schrijfcentrum, dus een plaats waarvan de meeste documenten afkomstig waren. Daar werd de oudste Nederlandse letterkundige tekst *Sente Servas* geschreven door Hendrik van Veldeke. Deze tekst is geschreven in 1171. In de periode van de dertiende eeuw nam Vlaanderen de leiding over van culturele en economische groei. Het Brabants stond vanaf het eind vanertiende eeuw centraal en daarna het Hollandse dialect dat een hoofdrol speelde in de vorming van de Nederlandse taal na de uittocht van de zuiderlingen.²

Ambtelijke documenten zoals nota's, rekeningen of politieke geboden bevatten een datering en verschaffen dus een chronologisch beeld van het verleden. De oudst overgeleverde ambtelijke Middelnederlandse tekst dateert uit 1236 en komt uit het Vlaamse Gent. Het handschrift *Statuten van de Gentse leprozerie* is een vertaling van een oorspronkelijk Latijns document waarin de leefregels, rechten en plichten worden besproken voor mensen die aan de ziekte melaatsheid leden³ Na de "Statuten van de Gentse" leprozerie verschenen meerdere ambtelijke teksten in het toenmalige Vlaamse

¹ Interne en externe taalgeschiedenis. VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994, s. 111. Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-x.

² VAN DER SIJS, Nicoline. *De geschiedenis van het Nederlands in een notendop*. 1. Amsterdam: Bakker, 2005, s. 56. ISBN 9789035128408.

³ WILLEMYNS, Roland a Nicoline VAN DER SIJS. *Het verhaal van het Nederlands: een geschiedenis van twaalf eeuwen*. 1. Amsterdam: Bert Bakker, 2009, s. 188. ISBN 978 90 351 3282 5.

dialect.⁴ Een voorbeeld hiervan is de schepenbrief van Boekhout uit 1249, de oudst bekende tekst in de volkstaal die geen vertaling is.

Vlaamse steden als Ieper, Brugge – en Gent behoorden in de 13e eeuw tot de grootste steden in heel gebieden van Europa. Doordat het Frans de enige cultuur taal in die tijd was, nam de aandrang voor een literatuur en andere soorten van culturele middelen, dus een behoefte aan een eigen cultuurtaal toe. Zoals hierboven geschreven is, was deze behoefte nauw verbonden met een toename van het aantal van mensen die konden lezen en schrijven.⁵

Of de documenten uit andere gebieden in een bepaald gebied konden worden begrepen, is zeer moeilijk te stellen. Daarom probeerden veel auteurs van geestelijke teksten zogenaamde maatschappelijke taal, en dus een soort universele taal te gebruiken. Het antwoord op de vraag: waarom sommige dialecten of streektaalen meer populariteit gekregen hebben en in een ruimer gebied gebruikt en gelezen werden, is prestige.⁶

Steden die economische en culturele centra werden droegen grotendeels bij aan de verbreiding van het erbij behorende dialect. Daardoor was de mate van invloed van elke dialect op de vorming van een gemeenschappelijke taal in een bepaalde periode van de Nederlandse geschiedenis zeer verschillend. Sommige dialecten beschouwen we als een norm voor de standaardisatie die in de zestiende eeuw opkwam.

Het enorm groeiproces van de grote steden vanaf 1200 vereiste bijna dat ambtelijke documenten in de volkstaal werden geschreven, die vrijwel voor iedereen begrijpelijk was, als vervanging voor het Latijn dat alleen voor een kleine elite van de voormalige maatschappij begrijpelijk was. De beschikbaarheid van ambtelijke en andere teksten in de volkstaal veroorzaakte dat er steeds meer teksten gelezen en vaak overgeschreven werden buiten de regio waarin ze oorspronkelijk geschreven waren. Door middel van steeds groeiend handel in verband met economische en beleidsfactoren steeg een behoefte aan een boven-streeksgewijs spraakgebruik. Tijdens de Bourgondische periode werden vanaf 1465 vergaderingen georganiseerd voor vertegenwoordigers van elke Bourgondische staat dus van Vlaanderen, Brabant, Holland en Zeeland. Dat suggereert dat steeds meer mensen uit diverse regio's in contact met verschillende soorten dialectsprekers kwamen.⁷

⁴ Ambtelijke teksten. WILLEMYNS, Roland a Nicoline VAN DER SIJS. *Het verhaal van het Nederlands: een geschiedenis van twaalf eeuwen*. 1. Amsterdam: Bert Bakker, 2009, s. 189. ISBN 978 90 351 3282 5.

⁵ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 66. ISBN 90-71206-43-2.

⁶ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 81. ISBN 90-71206-43-2.

⁷ VAN DER SIJS, Nicoline. *De geschiedenis van het Nederlands in een notendop*. 1. Amsterdam: Bakker, 2005, s. 57. ISBN 9789035128408.

7 Externe factoren

7.1 Migratie en verstedelijking

Bij de taalontwikkeling hebben maatschappelijke factoren een grote rol gespeeld. De economische situatie, het aantal inwoners in een bepaalde stad en andere sociale factoren hebben de vorm van de taal bepaald. Zoals in het begin van deze scriptie bestrijden vermeld wordt, veroorzaakte de gestaag groeiende migratie binnen het Nederlandse taalgebied dat steeds meer Nederlandstaligen in contact met mensen uit andere delen van het land kwamen. Hierdoor werd de verscheidenheid van enkele verschijnselen en varianten van de toenmalige Nederlandse dialecten onderling verenigd. De door de Bourgondiërs geïntroduceerde centralisatie, die gebaseerd was op het feit dat geen persoon uit de lokale bevolking, dus een spreker van de volkstaal een hoge ambtenaar kon worden, had voor een grote deel de opkomst en het consolidatie van de taaleenheid ondersteund en geholpen bij de uitbreiding ervan in alle Nederlandstalige delen van het Bourgondische rijk. Een belangrijk invloedrijk aspect was ook door de interne migratie veroorzaakt door gearrangeerde voor bijde kanten voordelige vorstelijke huwelijken.¹ De invloed van de migratie binnen hogere sociale klassen is misschien beter aantoonbaar, maar eigenlijk veel zwakker dan het effect veroorzaakt door de migratie van de gewone bevolking. Het totale aantal bouwvakkers in de belangrijkste stad van de vijftiende eeuw Brugge, bestond voor het grootste deel uit migranten uit gebieden zoals Holland, Utrecht, Zeeland en Gelre. 25% was afkomstig uit Brabant en alleen slechts 25% van de werknemers kwam uit graafschap Vlaanderen. Deze cijfers tonen duidelijk aan dat er een enorme bevolkingsvermenging plaats had gevonden in die periode, wat natuurlijk enorme invloed op taalvorming heeft gehad.²

7.2 Tegenstelling Noord-Zuid

Uit bovenstaande blijkt duidelijk dat de verstedelijking een van de meest invloedrijke externe factoren was. In het eind van de vijftiende eeuw en dan in de circa eerste dertig jaren uit de zestiende eeuw werd Antwerpen als een wereld metropool beschouwd. Bestuurlijk en politiek contact binnen en ook tussen diverse Nederlandstalige gebieden en ook het feit dat de volkstaal als administratieve taal functioneerde, vormde een belangrijke bijdrage aan de unificatie en standaardisatie van de Nederlandse taal. Steeds meer gemeenschappelijke taalkenmerken betekende echter niet dat het Middelnederlands één taal was. Nog steeds spreken we over een verzameling van Middelnederlandse dialecten zoals Middel-Hollands, Middel-Vlaams enzovoort. Ieder van deze dialecten heeft de taal in mindere of grotere mate beïnvloed. Het einde van de zestiende eeuw beschouwen we als een eindpunt van de invloed van het West-Vlaamse

¹ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 104. ISBN 90-71206-43-2.

² WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 105. ISBN 90-71206-43-2.

dialect op de taal opkomst. Anderzijds waren er het Hollands en Brabants die de bouwstenen voor Nederlandse taal werden en tot nu nog zijn. Daarom zullen we vanaf dit moment over taalvorming in het Zuid en Noord spreken.³

De tegenstelling West-Oost is niet meer toonaangevend, omdat er meer dan genoeg veranderd was, zowel in de taal als in de maatschappij. Het steeds meer groeiende aantal inwoners in gebieden van Holland en Antwerpen versterkte de positie van de taal en de economische centra.⁴

7.3 Normaliserend effect

Dat de gesproken taal van de geschreven taal verschilt kunnen we niet met andere beschikbare bronnen bevestigen dan met schriftelijke documenten. Het feit dat elke streek min of meer zijn eigen spreektaal met bijbehorende uitspraak had betekent niet dat de inwoners probeerden deze kenmerkende elementen van hun uitspraak ook op papier te schrijven. Hierdoor werd het effect van de normalisatie ondersteund.

7.4 Spellingstraditie

“In Vlaanderen en Holland zei en schreef men over doer of en vier voor wat bij Brabanders en Limburgers als door, of een vuur klonk en ook zo werd gespeld.”⁵

Het is belangrijk om te zeggen dat er ook grote overeenkomsten waren bijvoorbeeld tussen Utrecht, Haarlem, Brugge en Leeuwen waarvan het aantal zeer snel groeide. Genoemde gemeenschappelijke elementen suggereren dat er vanaf het begin van de Middeleeuwen een soort “spellingstraditie” bestond. De meeste taalkundigen zijn het natuurlijk niet eens met deze uitleg, maar het feit dat er niets meer dan een spellingschaos bestond in de Middeleeuwen wordt veroorzaakt door het ontbreken van vastgelegde normen. De hele mengelmoes in spelling is veroorzaakt doordat mensen gewoontes en spellingstradities gebruikten met spellingsgewoontes uit andere talen waarmee ze in contact kwamen. Het ontbreken van een spellingsconventie biedt geen andere keuze voor schrijvers, dan om zich door een andere taal te laten inspireren. Voornamelijk in de periode van de Middeleeuwen was de spellingstraditie door een snel groeiproces versterkt en had het een steeds groter gebied aangeraakt. Om misverstanden op tijd te voorkomen, was er natuurlijk geen vaste spellingsrichtlijn in de Middeleeuwen. Versterking van de spelling is nauw verbonden met de groeiende economie en het toenemende aantal handels- en andere contacten.⁶

³ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 106. ISBN 90-71206-43-2.

⁴ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 109. ISBN 90-71206-43-2.

⁵ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 82. ISBN 90-71206-43-2.

⁶ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 83. ISBN 90-71206-43-2.

7.4.1 16-eeuws dialect

Zoals ik eerder geschreven heb was de schrijftaal uit gebieden van Vlaanderen en Brabant toonaangevend. Het meest gebruikte dialect in het begin van de zestiende eeuw was het Brugse dialect, wat ondersteund wordt door een grote hoeveelheid bronmaterialen. Op dit moment komt op nieuw de vraag of het Brugs alleen de schriftelijke taal van de intellectuelen of hoge ambtenaren was en of het gewone volk deze vorm ooit had gebruikt? Natuurlijk spreken we over individuen die konden schrijven. Hiermee nauw verbonden is ook de vraag of: men ook gesproken heeft zoals men schreef. Zonder enig concreet argument, bron of bewijs kunnen we deze vraag duidelijk met het antwoord “nee” beantwoorden. Tegenwoordig wordt ook anders geschreven dan wanneer dezelfde woorden uitgesproken, wat een bewijs is voor het feit dat vanaf de opkomst van de Nederlandse taal zowel schriftelijke als gesproken varianten ontstaan. Om dezelfde feit in de geschiedenis te bewijzen is niet zo makkelijk omdat de laatste mogelijkheid om schriftelijke en gesproken taal te vergelijken is uitgestorven met de laatste persoon die zo gesproken heeft. Daardoor kunnen we over hoe de men in de zestiende eeuw sprak alleen nadenken en speculeren. De laatste kans is om enkele schriftelijke bronnen te gebruiken en op basis daarvan waarschijnlijke hypothesen te formuleren. Doordat Brugge in het einde van de vijftiende eeuw één van de meest ontwikkelde steden vanuit politiek, financieel en cultureel opzicht was, is de meerderheid van de schriftelijke documenten uit die periode afkomstig uit Brugge dus in het Brugse dialect geschreven. De stad Brugge en het daarmee verbonden dialect kunnen we als een voorbeeld nemen om de op toenmalige situatie beter te kunnen begrijpen en beschrijven. Het beschrijft het proces hoe het dialect van de belangrijkste stad aangepast werd en de schrijftaal meer systematisch geregeld werd. Natuurlijk is er sprake van West-Vlaams. Dat men probeert de West-Vlaamse schrijftaal meer convenabel, of kunnen we zeggen rechtmatig, te maken was geen directe inspanning of poging om een algemene schrijftaal te vormen. Als beste voorbeeld van de Brugse schrijftaal beschouwen we documenten geschreven door rede rijker Cornelis Everaert uit periode 1510-1540 die door hem ondertekend zijn en dus een getrouwd beeld bieden hoe de schrijftaal er uit heeft gezien. Zijn handtekening sloot de mogelijkheid uit dat de taal onder invloed van het dialect van de kopierder stond.⁷ Het Latijn had als lingua franca in de zestiende eeuw zijn positie definitief verloren door de snelle groei en verdere ontwikkeling van de volkstaal.

7.5 Boekdruk

De vijftiende eeuw is bekend door de uitvinding van de boekdrukkunst rond 1450. Deze uitvinding heeft een belangrijke rol gespeeld en was een sleutel om de verspreiding van de nationale taal te vergemakkelijken en versnellen. De mogelijkheid van een ontelbaar aantal exemplaren van een bepaalde tekst was een enorme verandering en ook een vooruitgang voor de taalgeschiedenis. Het is belangrijk om zich voor te stellen dat

⁷ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 112-113. ISBN 90-71206-43-2.

slechts een minderheid van de totale bevolking lezen kon. Hoewel boeken in de beginperiode van de boekdrukkunst uitvinding zeer dure goederen waren, is het in tegenstelling tot met de hand gekopieerde teksten een opvallende vooruitgang. Vanaf dit moment kon de taal of het dialect van de auteur zonder grote problemen door het hele Nederlandstalige gebied “migreren” in de simpele vorm van een gedrukt boek. Dit veroorzaakte dan ook dat het contact van de gewone bevolking met het geschreven Nederlands niet zo zeldzaam meer was als vroeger. De verspreiding van meerdere schriftelijke taalvarianten had een weg naar de standaardtaal ondersteund. Kennis van de taal of de taalvorm die in andere delen van de toenmalige Nederlanden gebruikt werd, had een zeer groot normaliserend effect op de taal van de lezer, dus op de Nederlandse taal. De Hollandse lezer kwam steeds vaker in aanraking met bijvoorbeeld Vlaamse teksten en ook omgekeerd. Andere normaliserende gebeurtenissen in de taal ontstonden door de verkoopstrategie van uitgevers en drukkers. Ze wilden zoveel mogelijk boeken verkopen en daarom probeerden ze de taal aan te passen om een Hollandse tekst ook voor een Vlaming leesbaar en begrijpelijk te maken. De moeilijkste en meest problematische regionaal verbonden taalverschijnselen en taalvormen worden afgewisseld door de meest normale en begrijpelijke vormen. Concluderend kunnen we zeggen dat niet alleen door de taal verspreiding door elk gedrukt boek elke boekdrukker zijn eigen hand had in de schepping van wat we nu standaardtaal noemen. Vlaamse en Brabantse schrijftalen werden tot het eind van de zestiende eeuw heel invloedrijk en vormen een soort van bedachte norm die in de realiteit natuurlijk niet bestond. Deze twee werden door de drukkers ook veranderd en aangepast tot de “universele” schijftaal. Dit laat ons duidelijk zien dat geen enkel dialect voor hen goed was.⁸

Men kan denken dat het eigen dialect van de eigenaren van de uitgeverijen op eerste plaats stond en dan pas het dialect van de auteur. Beide zijn niet waar omdat eigenaren alleen keken naar een zo grootst mogelijk verkoop gebied dus de markt waarin zijn boeken gelezen werden, en daardoor stond de resulterende taal van het boek vol met veranderingen en aanpassingen. Dit proces was voor de eerste keer in de Nederlandse taalgeschiedenis gebeurd en had veel veranderingen in de vorm van enorme taalvariëteit veroorzaakt. Elke drukkerij liet zich door ander boekdrukkers inspireren en door de specifieke semantische of grammaticale wijzingen, waardoor de tekst gemakkelijker werd lezers voor uit diverse streken en dus voor lezers de verschillende dialecten spreken, kregen de teksten het prestige van juiste varianten.⁹

⁸ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 110. ISBN 90-71206-43-2.

⁹ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 111. ISBN 90-71206-43-2.

7.5.1 Boekdrukkers

De volkstaal vormde een deel van het dagelijks leven door het gebruik ervan in wetenschappelijke, religieuze documenten en later ook in onderwijsinstellingen. Ondanks het feit dat de boekdrukkunst een belangrijke uitvinding was die de verspreiding van teksten en dus van de schrijftaal heeft veroorzaakt, konden alleen intellectuelen lezen en schrijven. Een van de eerste strikte voorstanders en taal beschermers was Antwerpenaar, boekdrukker Jan Gymnick. De reden waarom het verbeteren en hervorming van de taal voornamelijk door de boekdrukkers en boekverkopers werd gedaan is niet echt moeilijk uit te leggen. Het feit dat steeds meer mensen zich de waarde van hun eigen taal begonnen te realiseren en een stijgend gevoel om zijn eigen taal, dus het “Nederlands” in alle geledingen van de maatschappij in hun schriftelijke en gesprokene vorm te gebruiken waardoor de volkstaal steeds populairder werd, wat ook op de vergroting van de boekdrukkunstmarkt met zich mee had gebracht. Een andere belangrijke taalbeschermer en boekverkoper was de Gentse drukker Joos Lambrecht met zijn werk Naembouck. Met dit Naembuck uit 1550 had hij een basis en ook een voorbeeld voor de schrijftaal van de volgende decennia gelegd.¹⁰ In het boven genoemde Naembouck probeert Lambrecht om een zuiver Vlaams woordenboek te maken, maar het resultaat is misschien een leenwoordenboek.¹¹

Als we over Middelnederlandse leenwoorden spreken, noemen we ze vaak bastaardwoorden. Bastaardwoorden zijn uit andere talen geleende, dus voor die taal vreemde woorden die door één spreker aan andere sprekers zijn doorgegeven. In dit geval wordt de positie van de eerste spreker bezet door de schrijver of boekdrukker en de tweede door de lezer. Wanneer de ontvanger niet die taal spreekt waaruit het bastaardwoord afkomstig is, beschouwde de persoon het woord als een oorspronkelijk Nederlands woord. Dit betekent dat de ontvanger, in dit geval een lezer, het woord alleen als een Nederlands woord kende en dit veroorzaakte veel onrust bij de toenmalige taalkundigen. Naast negatieve invloeden had het gebruik van bastaardwoorden ook belangrijke positieve factoren meegebracht. De toenmalige woordenschat werd erdoor sterk verrijkt in de zin van kwantiteit en kwaliteit.¹²

Anderzijds stonden rederijkers erom bekend dat ze leenwoorden in grote mate wilden gebruiken. Zijn ideeën verantwoordden bijvoorbeeld- Matthijs de Lastelein uit Oudenaarde met zijn werk: *Const van Rhetoriken* uit 1553 of taal zuiveraar Jan van Mussen.¹³

¹⁰ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 118-120. ISBN 90-71206-43-2.

¹¹ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 120. ISBN 90-71206-43-2.

¹² WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 120. ISBN 90-71206-43-2.

¹³ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 121. ISBN 90-71206-43-2.

Daarnaast werden uitingen en opinies over welke vorm van de taal juist was, ook beïnvloed door geschriften die deze uitingen beschreven en behandelden, zoals documenten over grammatica, spelling en lexicografie.¹⁴

De taal die niet alleen met het Latijn en Frans in het hele gebied van de Lage Landen wilde wedijveren, maar deze talen volledig wilde vervangen moest duidelijk geformuleerd zijn en opgebouwd zijn uit bovengenoemde delen zoals spellings- en grammaticaregels. De auteurs van deze documenten vonden het gewoon om een voor hun normale en natuurlijke variant te gebruiken, dus hun eigen dialect. Deze variant beschreven ze als de beste en bevorderde deze als de juiste. Joos Lambrecht had bijvoorbeeld zijn eigen dialect als noem gekozen, namelijk het Gents, en een andere auteur Antonius Sexaguis koos een dialect uit Mechelen enzo-voort. Een van de belangrijkste spellingsdeskundige in de periode van de zestiende eeuw was Pontus de Heuter. Hij was de eerste die de met het idee kwam dat enorme invloed had op de taalontwikkeling en vorming. Als men echt een algemene taal wil opbouwen, dan moet dat doen op basis van alle dialecten die de functie van alle dialecten vervangen. Met behulp ervan kan een echt algemene taal ontstaan. Om universele spellingregels voor het hele gebied vast te stellen is het onvermijdelijk om met de meest ontwikkelde, de meest gebruikte en de meest pure dialecten rekening te houden en ze bij de vorming te gebruiken. Pontus had het Vlaams, Hollands, Gelders en Kleefs gekozen, dus de dialecten die hijzelf als de beste beschouwde. Hij probeerde de taal te vereenvoudigen en de spelling uniform te maken "...door bijv. te kiezen voor een enkele "e" en "o" in een open lettergreep (*benen, lopen*), een "p" in de *auslaut* (*hant*) en geen overbodige letters (*dik* en niet *dick*, maar ook "b" in plaats van "cb").¹⁵

7.6 Woordenboeken

In de gebieden van de Lage Landen bestond ook een traditie van glossaria. Een glossarium is een verzameling van voornamelijk taalglossen, dus de commentaren of hulpmiddelen die bij de tekst toegevoegd werden om die bepaalde tekst meer uit te leggen en ook meer begrijpelijk te maken. In de vijftiende eeuw ontstonden op basis van deze glossaria ook woordenboeken die in de volkstaal, dus in het Middelnederlandse geschreven werden. In Keulen werd in 1477 Teuthonista of Duytschlender gedrukt. Het is het eerste tweetalig woordenboek voor Latijn en „Diets“ wat een volkstaal betekende, in beide richtingen geschreven door Gert van Schueren afkomstig uit Kleef. Hierdoor is de woordenschat van de Nederlandse taal beschreven en gedocumenteerd.¹⁶

Christoffel Plantijn was een uitgever uit Frankrijk. Plantijn had zijn uitgeverij in het jaar 1555 in Antwerpen opgericht die in de volgende jaren de positie van één van de

¹⁴ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 123. ISBN 90-71206-43-2.

¹⁵ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 124. ISBN 90-71206-43-2.

¹⁶ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 124. ISBN 90-71206-43-2.

belangrijkste in Europa kreeg. Hij was niet alleen een van de bekendste boekdrukkers maar had ook aanzienlijke invloed op de taalvorming door woordenboeken. Hijzelf was een gedeeltelijk ook auteur van deze woordenboeken. In 1561 verscheen een *Dictonarium Tetraglotten* die Franse, Griekse, Latijnse, Nederlandse woorden bevatten. In 1573 gaf Uitgeverij Plantijn een „*Thesarus Theutonicae Linguae Schat der Nederduytscher Spraken* uit. Dit was een Nederlands-Latijns-Frans woordenboek. Hieraan had een van de beroemdste Antwerpse dichters uit die periode en taalkundige Cornelis Kiliaan een grote bijdrage geleverd. Cornelis Kiliaan had met zijn *Dictonarium Teutonico Latinum* dat een jaar later, dus in 1574 bij uitgeverij Plantin verscheen voor een enorme vooruitgang van de toenmalige lexicografie gezorgd. Het woordenboek was bekend vooral onder de naam van de derde druk versie: *Etymologycum Teutonico Linguae sive Dictionarium Teutonico Latinum*. Het bestaat uit de beschrijving van de hele Nederlandse woordenschat die gevolgd werd door etymologische uitleg en regionale dialectvariatie. Daarna volgden er vertalingen van elke woord in het Latijn en het Duits.¹⁷ Er bestaat geen gelijk woordenboek in heel Europa in die tijd. Het feit dat de toenmalige woordenschat in zo een groot aantal dialecten werd uitgelegd biedt een ruime collectie van zestiende-eeuwse dialectvarianten van die woordenschat. De belangrijkste invloed ervan was dat dit woordenboek in de volgende eeuwen voor bijna alle vertaalboeken als een voorbeeld, of beter gezegd als norm fungeert.¹⁸

Dit verschijnsel laat duidelijk zien dat de taal wetenschap van de zuiderlingen een bouwsteen voor taalzuivering en verdere taalontwikkeling van de Nederlandse taal was.

7.7 Bijbel, Reformatie

Ook de reformatie had door de uitvinding van de boekdrukkunst een directe en indirecte invloed door middel van de Bijbel vertaling. Bij toegankelijkheid van de Bijbel voor elke gelovig was nu een soort regel en daardoor was het proces van de Bijbelvertaling in de volkstaal begonnen. De Bijbelvertaling beschouwen we als een heel voortdurend en zeer permanent invloedrijk middel in de vorming van een taaleenheid. Onder andere was de reformatie een van de oorzaken van de opstanden tegen het Spaanse katholieke geloof, namelijk de Opstand tegen de Spanjaarden die de belangrijkste rol speelde bij de politieke scheiding die met val de Antwerpen ontstond.¹⁹

Het probleem van ontbreken van normen en een algemene schrijftaal had niet alleen de drukkers maar ook alle hervormer verstoord. De reden waren natuurlijk zeer verschillen en helemaal niet financieel. Ze wilden hun religieuze preken en opvattingen door de

¹⁷ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 124. ISBN 90-71206-43-2.

¹⁸ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 125. ISBN 90-71206-43-2.

¹⁹ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s.112. ISBN 90-71206-43-2.

hele Lage Landen verspreiden en daarom probeerden ze ook een algemene taal te vormen.²⁰

7.8 Economische situatie

In tegenstelling tot verschillende landen in Europa heeft Nederland een grote economische groei gehad in de loop van de zestiende eeuw. De zestiende eeuw beschouwen we als het echte begin van de nijverheid in de gebieden van de Lage Landen. Het economisch centrum was in het zuiden, dus in Vlaanderen en Brabant, namelijk Brussel, Gent, Antwerpen en Brugge. Het groeiproces begon dankzij de bloeiende visserij en akkerbouw. De meerderheid van het toenmalige handelstransport gebeurde over het water. De inkomsten van handelsscheepvaarten en visserij hadden een groot aandeel in de sterk groeiende scheepsbouwindustrie. De economische bloei en de opkomst van de scheepsbouw industrie boden werkgelegenheid voor groot aantal mensen, maar dat was niet de voornaamste aanwinst ervan. Het belangrijkste was de invloed van één groeiend industrie op de schepping en verdere ontwikkeling van andere ermee verbonden ermee zoals het ambacht van nettenbreier of zeildoekweverij of houtzagerij, zout industrie en lakenindustrie. In principe bood één industrie niet alleen werk voor individuele maar bood ze in het bijzonder werk voor een aantal nieuwe ermee verbonden nijverheden. Deze industrieën vormden een stabiel economische systeem, meestal in de gebieden waar grote werven gebouwd werden bijvoorbeeld in Edam en Amsterdam. De Middeleeuwse steden werden handels centra en nijverheidscentra.²¹

Deze economische vernieuwing en snelle ontwikkelingen zijn uiteraard nauw verbonden met veranderingen in maatschappij zoals sterke urbanisatie, of verstedelijking, en steeds meer mensen besloten om te migreren. Steeds meer mensen verhuisde naar een stad waar ze betere levensomstandigheden konden vinden. Migratie is een belangrijk kenmerk van de zestiende-eeuwse maatschappij in de gebieden van de Lage Landen. De ontoereikende veerkracht van de akkerbouw die de groeiende bevolking niet meer kon bijhouden veroorzaakte dat voor steeds meer mensen van het platteland een reis naar een stad van essentieel belang was om te overleven.²²

Het voorafgaande deel van deze scriptie kan de valse indruk creëren dat de toenmalige maatschappij zeer rijk was maar het tegendeel is waar. Het was alleen maar het begin van een verdere ontwikkeling en de vorming van verschillende nijverheden dus de financiële situatie was voortdurend slecht. Ongeveer 60 procent van de stadsbewoners was arme en de helft hiervan was bedelaar.

²⁰ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 127. ISBN 90-71206-43-2.

²¹ DECKX, Catharina a Stefan RUYSSCHAERT. *Van tiende penning tot btw: invoering en ontwikkeling van de omzetbelasting in de Lage Landen*. 1. Antwerpen: Maklu, 2009, s. 17. ISBN 9789046602928. ISSN 0014-2751.

²² DECKX, Catharina a Stefan RUYSSCHAERT. *Van tiende penning tot btw: invoering en ontwikkeling van de omzetbelasting in de Lage Landen*. 1. Antwerpen: Maklu, 2009, s. 18. ISBN 9789046602928. ISSN 0014-2751.

7.9 Politieke situatie

Een van de belangrijkste factoren die door de eeuwen heen sprekers, en dus ook een taal, direct beïnvloeden en veranderen zijn de politieke situatie en politieke gebeurtenissen. Hierdoor worden de leefomstandigheden en de complete maatschappij sterk beïnvloed wat ook een grote maatschappelijke invloed op de taal heeft gehad. Een van de belangrijkste politieke ontwikkelingen die de taal tijdens de Middelnederlandse periode hebben beïnvloed was de komst van de Bourgondische vorsten. Hierdoor werden de Lage Landen langzamerhand tot een politieke eenheid verenigd. De directe invloed op de taal is opvallend zowel in de noordelijke als in de Zuidelijke delen van de Lage Landen maar had in grotere mate aanhoudend invloed op het zuiden. De Bourgondische tijden begonnen toen de zoon van de Franse koning Filip de Stoute, de hertog van Bourgondisch rijk, Vlaanderen dat in deze periode rondom twee en een half miljoen inwoners had, als erfgoed had gekregen.²³

In dit gebied lagen de belangrijkste economische steden. De verfransing die het Bourgondische rijk had meegebracht kwam in steeds groter conflict met het maatschappelijke bewustzijn en de pogingen om het regionaal gezag te beschermen tegen het centrale bestuur. Hierdoor werd de moedertaal steeds meer een symbool van de strijd tegen centralisatie en centralistische ideeën. Men wilde zijn privileges verdedigden. Een grote stap werd gezet door Jan zonder Vrees, de oudste zoon van Filip de Stoute, door Nederlands te leren. In een brief aan zijn vader uit 1394 had hij zijn steun voor de Vlamingen uitgesproken en schreef hij dat hijzelf Vlaams had geleerd. Door hem werd gezorgd dat zijn opvolgers de taal van het land ook moesten leren. Daardoor vonden ook latere hertogen het belangrijk om de Nederlandse taal goed te spreken. Een ander belangrijk punt in Nederlandse taal geschiedenis was het Groot Privilegie door Maria van Bourgondië. Hierin bepaalde ze dat de streektaal een formele landstaal wordt. Haar daden werden ook door Filips de Schone gevolgd die vanaf 1494 hertog van Brabant werd. Behalve de verfransing was ook Nederlandse taaleenheid gegroeid.²⁴

Elk deel van de Lage Landen had zijn eigen aparte gewoontes, politieke of economische meningen en was daardoor verschillend. Er was ook blijvende strijd tegen vorstendommen. Slechte financiële omstandigheden waren één van de oorzaken van opstanden tegen het bestuur. Onder leiding van Karel V werden de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden één compacte eenheid. In 1555 heeft Karel V een troonsafstand gedaan, wat enkele onrustige tijden voor de Nederlanden met zich meebracht. Filips II, de zoon van Karel V en zijn opvolger in de Nederlanden, Spanje en Portugal verhefde de politieke en religieuze verschillen in de maatschappij door sterke centralisering van Brussel dat in die tijd een politiek centrum was.²⁵

²³ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 93. ISBN 90-71206-43-2.

²⁴ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 99-104. ISBN 90-71206-43-2.

²⁵ Politieke verschuivingen in de Nederlanden. VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994, s. 184. Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-x.

De centralisering kwam heel snel in aanraking met de particularistische traditie die kenmerkend was voor de maatschappij in de toenmalige gebieden van de Lage Landen. Particularistische macht betekent dat er regionaal bevoegdheden waren, wat een totale tegenstelling was met de plannen van Filips II. Ook godsdienst- en gewetensvrijheid die langzaam zijn eigen weg in de maatschappij had gevonden, kwamen in conflict met de ideeën van Filips II die een sterke verdediger van de katholieke godsdienst was. Gelovigen van het protestantisme werden besteden vervolgd. Dit conflict kunnen we als de voorloper of aankondiger van de Tachtigjarige Oorlog beschouwen. Na het jaar 1568 is het conflict tussen de Oranjes, dus de noordelijke landstreken met Holland aan het hoofd, en de hierboven beschreven Filips II, met ondersteuning van Spaansgezinde regio's gegroeid. Aan het begin van dit conflict stonden Vlaanderen en Brabant aan de kant van de opstandelingen tegen Filips II.²⁶

Zoals hier bovenvermeld was de belangrijkste stad vanuit economisch cultureel en onderwijs oogpunt in die periode Antwerpen. Dit betekent niet dat de andere delen van Lage Landen geen ontwikkeling hadden doorgemaakt. Een groeiend en zeer snel verspreidend aantal lutheranen, calvinisten en wederdopers die steeds talrijker werden en godsdienstvrijheid willen bereiken, was het niet eens met de ideeën van keizer Filips II ideeën. Hij was strikt tegen deze ideeën en daardoor had hij groot aantal vijanden gekregen. Religieuze onvrede was niet de enige factor voor de opstand. De invoer van goud en zilver uit America, die enorme inflatie had gecreëerd had de traditionele textielindustrie voor achteruitgang gezorgd en daarmee voor een steeds groeiender sociale onbehagen. Deze twee belangrijkste factoren hadden de basis gelegd voor de opstand tegen de Spanjaarden, dus tegen Filip II. Zijn inspanningen om de autoriteiten van de Lage Landen te verspaans en dus ook hun taalgebruik te veranderen was een belangrijke punt van zijn politieke activiteit. Duidelijk voorbeeld hiervan waren de Brusselse hofkringen waar het Frans door Spaans werd vervangen.²⁷

De laatste oorzaak voor de Tachtigjarige Oorlog was de Beeldenstorm, de een vernieling van heilige beelden en andere verschillende religieuze objecten die vanaf 1566 in het zuiden ontstond. De economische en religieuze onvrede had op 10 augustus 1566 in de stad Steenvoorde tot een aantal gewelddadige gebeurtenissen geleid. Deze gebeurtenis leidde de lawine aan opstanden die eerst voornamelijk in zuidelijke en later ook in de noordelijke delen plaats had gevonden. Een paar dagen later begonnen er enkele aanvallen op kloosters en andere religieuze gebouwen begonnen namelijk in gebieden van Antwerpen, Gent, Middelburg, Den Bosch, Maastricht en veel meer. De noordelijke gebieden hoefden niet lang te wachten. Na korte tijd begonnen dezelfde gebeurtenissen ook in Holland en Friesland plaats te vinden. Hoewel de Beeldenstormen door landvoogdes Margaretha de Parma werd ondersteund waren de ideeën van de opstandelingen uit een deel van de hogere sociale klasse onder leiding

²⁶ Politieke verschuivingen in de Nederlanden. VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994, s. 185. Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-x.

²⁷ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 134. ISBN 90-71206-43-2.

van Willem van Oranje veel sterker als ze uit de monden van het volk werden uitgesproken. Willem van Oranje wordt beschouwd als de vader des Nederlanders. Vroeger was hij een ambitieuze edelman die in die periode van opstandeling tot een rebel werd. We beschouwen hem als de grondlegger van de staat der Nederlanden. Hierdoor kregen opstandige gevoelens dus de onvrede en het wantrouwen van de opstandelingen tegen koninklijke politiek, meer omvang en belang. Filips II had deze gebeurtenissen en stijgende onrust geprobeerd te verwijderen en stuurde daarom een nieuwe landvoogd, Hertog van Alva, die in 1597 de raad van Beroerten opgericht. Deze raad werd door de bevolking als een „Bloedraad“ genoemd. Deze raad stelde de graaf van Egmont en de graaf van Hoorn op de Grote Markt in Brussel in 1568 terecht, wat de laatste druppel was. Alle Nederlandse provincies waren vanaf 1576 bij de opstand betrokken. In 1579 werd de Unie Van Utrecht opgericht die alle Nederlandse provinciën verbond die tegen Spaanse koning waren. Hierna verscheen het Plakkaet van Verlatinghe. In dit document werd onder andere de troonsafstand van Filips II geeist. Natuurlijk reageerde Filips II onmiddellijk en versterkte de strijd tegen de opstandelingen. Hierdoor werden alle Zuid-Nederlandse steden geleidelijk in de loop van vier jaar overgenomen door de Spanjaarden. Alexander van Farnese was een Spaanse opperbevelhebber. Onder zijn leiding namen de Spaanse troepen in 1585 ook Antwerpen over. De achteruitgang van de laatste belangrijke economische en politieke stad was een breekpunt voor noord-zuid scheiding.²⁸

7.10 Uittocht van Zuiderlingen

De noord-zuid tegenstelling had niet alleen politieke veranderingen veroorzaakt. Het belangrijkste waren natuurlijk de sociale gevolgen. Meerdere steden die jarenlang een stijging op alle maatschappelijke en economische gebieden hadden ondergaan werden na de Spaanse bezetting helemaal verwoest. We kunnen deze gebeurtenissen met een natuurramp vergelijken. Grote gebieden werden geplunderd en bijna alle velden werden verschroeid. Hierdoor ontstond is natuurlijk voedselschaarste en armoede die de vorige ontwikkelingen en de groei van het land een paar decennia terug hadden geworpen.

De scheiding tussen noord en zuid had ook toenemende economische en politieke rivaliteit tussen deze gebieden met zich meegebracht. De situatie liet geen andere keuze voor de Noordelingen dan om het belang van tot op dat moment bloeiende economische sector van zuidelijke Nederlanden als verloren te beschouwen. Dit gebeurde heel vlug en het zuiden was niet meer nodig voor de ontwikkeling van de Lage Landen. De armoede en ellende in de gebieden rondom Antwerpen werd versterkt door de havenblokkade van de Schelde.²⁹

De positie van de belangrijkste havenstad en handelsstad kon zonder grotere problemen door Amsterdam worden overgenomen. De snel stijgende en versterkte positie van Amsterdam werd in zeer grote mate ondersteund door de uittocht van tienduizenden

²⁸ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 135. ISBN 90-71206-43-2.

²⁹ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 136. ISBN 90-71206-43-2.

zuiderlingen naar de noordelijke provincies. De meerderheid ervan ging naar gewesten in de provinciën Holland en Zeeland waar ze een nieuw “thuis” probeerde te vinden. Het aantal inwoners van Amsterdam nam in die periode enorm toe. Het cijfer verdubbelde in de korte periode tussen 1600 en 1620. Hoewel Antwerpen in 1560 ongeveer 100.000 inwoners had, daalt het aantal in de dertig volgende jaren tot 42.000. In het jaar 1650 was het aantal inwoners van Amsterdam ongeveer 150.000. Het enorme aantal vluchtelingen had een groot aantal van nieuwe arbeiders uit alle vakgebieden, dus meer mankracht naar het noorden gebracht. Vooral de productie van laken in Leiden, linnen in Haarlem, tapijten in Gouda en satijn en fluweel in Amsterdam nam hierdoor toe. De helft van belangrijkste groothandelaren in Amsterdam was afkomstig uit het zuiden. De Hollandse provincie die zijn positie met steun van de komst van de zuiderlingen had versterkt, werd niet alleen de economische en culturele motor voor de Lage Landen, maar werd ook als wereldmetropool beschouwd. Deze gebeurtenissen zouden nooit plaats hebben gevonden zonder de gewelddadige situaties die de uittocht van de Vlamingen hadden veroorzaakt. De toenemende groei van het noorden werd in grote mate met geld van Brabanders en Vlamingen betaald. De uittocht had positieve invloeden voor Noord gehad, maar had natuurlijk een verwoestende impact op het zuiden. De migratie leidde ook tot een- intellectueel verlies in het zuiden. Geleerden, predikanten, en kunstenaars hadden zich heel snel in de noordelijke delen geacclimatiseerd en bleven niet lang stil staan. Zeer snel en op grote schaal hadden ze niet alleen invloed op het universitaire en culturele leven, maar ook op het religieuze leven gehad. Vanaf dit moment hebben ze natuurlijk lange tijd hun eigen taal gebruikt. Er werden Vlaamse en Brabantse rederijders-kamers opgericht in Amsterdam, Haarlem, en Leiden onder namen zoals: 't Wit Levandel, de Witte Angieven, de oranje Lelie. Er ontstond een soort van multiculturalisme en deze migranten werden indoor de loop van verdere generaties zowel op sociaal als taalkundig gebied geassimileerd.³⁰

³⁰ WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003, s. 137. ISBN 90-71206-43-2.

Conclusie

Voordat ik met het schrijven van deze scriptie begon, heb ik mezelf deze vragen gesteld: Wat is een dialect en wat is een taal? Hoe wordt een taal gevormd? Was het dialect er eerder dan taal? Hebben dialecten invloed op taalvorming gehad? Welke dialecten waren toonaangevend in de periode van Middeleeuwen? Hoe werden deze invloeden onderzocht? Hoe is de Nederlandse taal gevormd? Hoe was de economische en sociale situatie in die periode? Welke politieke gebeurtenissen hebben de taalvorming het meest beïnvloed? Hoe was de situatie voor de Tachtigjarige Oorlog? Wat was de invloed van de volksmigratie op de taalvorming in de periode van de opstanden tegen de Spanjaarden? Op basis hiervan ben ik beschikbare bronnen gaan bestuderen. Concluderend kunnen we zeggen dat er veel externe factoren zijn die de taalverandering en taalvorming hebben beïnvloed. De taal is menselijk dus taalveranderingen zijn nauw verbonden met maatschappelijke ontwikkelingen. Menselijke nationale gevoelens hebben het potentieel om de eigen taal, in dit geval de Nederlandse taal, te maken, te bewerken en te beschermen. Concluderend kunnen we zeggen dat Nederlandse taal op basis van dialecten is ontstaan. Maatschappelijke, sociale, economische religieuze en veel andere factoren hebben veroorzaakt dat mensen migreren. Migratie veroorzaakt dat steeds meer dialecten onderling met elkaar zijn vermengden. De stijgende behoefte om een algemenere taal te vormen werd elke decennium steeds sterker. We moeten rekening houden met het feit dat wat we nu als een duidelijke directe invloed op de taal kunnen zien in de periode toen het gebeurde helemaal niet zo'n doelgerichte en voorbedachte zet van de maatschappij of een bepaald individu was. De ontwikkeling van de Nederlandse taal gebeurde uiteraard door het gebruik ervan in alle gebieden van Nederlandstaligen woonden en werd sterk door bovengenoemde invloeden beïnvloed, waardoor interne taalveranderingen zijn ontstaan. Concluderend kunnen we zeggen dat externe factoren een enorme invloed op het begin van de taalvorming hebben gehad en daarna ook tijdens de hele taalvorming een grote rol zijn blijven spelen. Migratie en verstedelijking, spelling traditie, boekdrukkunst uitvinding en reformatie hebben belangrijkste rol bij de vorming van de Nederlandse taal in de periode van Middeleeuwen samen met Tachtigjarige Oorlog gespeeld.

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá hlavním dorozumívacím prostředkem lidí, jazykem. Konkrétně jazykem obyvatelstva na území dnešního Nizozemska a Belgie v období středověku. Mateřský jazyk a jeho postavení vůči úřednímu jazyku je spolu s externími faktory, které ovlivnily směr formování jazyka v tomto období, nejdůležitější částí této bakalářské práce. Právě externí faktory zanechaly největší dopad na změny a na celkové formování jazyka a jeho sjednocování.

Tato práce je rozdělena do sedmi kapitol. Nejdůležitější pojmy jako jsou jazyk a dialekt není lehké dokonale definovat, a proto první část práce popisuje právě tyto pojmy a také úhel pohledu, z kterého v této práci budeme na danou problematiku nahlížet. Druhá kapitola v krátkosti popisuje úvod do historie nizozemského jazyka a jeho kořeny. V další části rozebíráme jazykovou situaci v období středověku. Například pozice lidového jazyka v porovnání s pozicí úředního jazyka a situace, které zapříčinily, že tehdejší jazyky přicházely mezi sebou do kontaktu. Ve čtvrté kapitole jsou středověké nizozemské dialekty rozdělené do skupin. Toto rozdělení je nevyhnutelné pro pochopení situace formování jazyka v oblastech s nizozemsky mluvícím obyvatelstvem. Pátá a šestá kapitola popisuje literární a úřední texty, které sehrály důležitou úlohu při formování jazyka anebo slouží k doložení některých událostí. V této kapitole je také rozebrána narůstající snaha o prosazení mateřského jazyka za jazyk úřední. V poslední, nejdůležitější části jsou rozebrány a popsány vnější vlivy, které ovlivnily formování jazyka v největší míře. Všechny společenské, politické, náboženské a jiné důvody a faktory, které usměrnily formování jazyka a podpořily jeho rozvoj v období středověku.

Summary

This bachelor thesis deals with the most important communication mean for people, the language. Specifically the language of the population in areas of Netherlands and Belgium in the period of middle ages. Mother language and its position in relation to the official language along with many external factors, whose have the direction of language formation in this time period influenced are the most important part of this work. Mainly external factors left the biggest influence on the changes and the whole development of the language and its unification

This bachelor thesis is divided into seven main chapters. The most important expressions, such as language and dialect, aren't easy to perfectly define and therefore describes the first part these terms and angle of perspective for this thesis. The second chapter briefly describes the introduction to the history of Dutch language and its roots. In the next section examine this bachelor thesis the language situation in middle ages. For example, the position of the national language in comparison with the position of the official language and situation's that caused that the language came into contact with other languages. The fourth chapter deals with medieval Dutch dialects, whose are divided into groups. This division is essential for understanding of the language formation in areas with a Dutch-speaking population. The fifth and sixth chapter describes the literary and official texts which played an important role in shaping of the language or function as an evidence of historical events. This chapter also discusses the growing effort to promote the mother language to the position of official language. In the last part, the most important part is described external factors that influenced the language in the biggest scale. All social, political, religious or other reasons and factors, which streamlined the formation of language and promote its development in the middle ages.

Bronnen

Literatuur

WILLEMYNS, Rolland. *Het verhaal van het Vlaams: de geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. 1. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, c2003. ISBN 90-71206-43-2.

WILLEMYNS, Roland a Nicoline VAN DER SIJS. *Het verhaal van het Nederlands: een geschiedenis van twaalf eeuwen*. 1. Amsterdam: Bert Bakker, 2009. ISBN 978 90 351 3282 5.

VAN DER SIJS, Nicoline. *De geschiedenis van het Nederlands in een notendop*. 1. Amsterdam: Bakker, 2005. ISBN 9789035128408.

VAN DEN TOORN, M.C. *Nederlandse Taalkunde: Een inleiding in de moderne Nederlandse taalkunde*. 7. Utrecht: Het Spectrum BV, 1987. ISBN 90-274-5245-8.

VAN DEN TOORN, M.C., W.J.J. PIJNENBRUG, J.A. VAN LEUVENSTEIJN a J.M. VAN DER HORST. *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. 1. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1997. ISBN 90-5356-234-6.

JANSEN, Frank a Liesbeth GIJSBERS. *Kris kras door het Nederlands*. Antwerpen: Standaard, 1998. ISBN 9075566875.

DECKX, Catharina a Stefan RUYSSCHAERT. *Van tiende penning tot btw: invoering en ontwikkeling van de omzetbelasting in de Lage Landen*. 1. Antwerpen: Maklu, 2009. ISBN 9789046602928. ISSN 0014-2751.

VAN BREE, Cor. *Historische taalkunde*. 2e herz. druk. Leuven: Acco, 1996. ISBN 90-334-3426-1.

HOPPENBROUWERS, Cor. *Het regiolect: van dialect tot algemeen Nederlands*. Muiderberg: Dick Coutinho, 1990. ISBN 9062838065.

VAN DER WAL, Marijke a Cor VAN BREE. *Geschiedenis van het Nederlands*. 2de, bijgewerkte dr. Utrecht: Het Spectrum, 1994 Aula-boeken. ISBN 90-274-1839-x.

LAERMANS, Rudi. *De maatschappij van de sociologie*. Amsterdam: Boom, 2012. ISBN 9789461051936.

JANSSENS, Guy. *Het Nederlands vroeger en nu*. 3de, herwerkte uitgave. Leuven: Acco, 2008. ISBN 978-903-3470-707.

Internetbronnen

Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-01-18].

Dictionary [online]. Dostupné z: <http://www.dictionary.com> 1995 [cit. 2016-02-28].

Anotace

Jméno autora: Dávid Lapšanský

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta, Katedra nedererlandistiky

Název bakalářské práce: Historische invloeden op de taalvorming en dialectvermenging in de Lage Landen in de Middeleeuwen

Anglický název bakalářské práce: Historical influences on language formation en dialect mixing in Lage Landen in the period of Middle Ages

Vedoucí bakalářské práce: Drs. Pim van der Horst

Počet stran: 38

Počet znaků (včetně mezer): 82355

Počet zdrojů: a) tlačené zdroje: 12

c) internetové zdroje: 2

Klíčová slova: Nizozemsko, Belgie, jazyk, dialekt, historický vliv, externí faktor, formování jazyka,

Krátká charakteristika: Cílem této bakalářské práce je zjistit, jestli existovaly externí faktory, které by mohly zanechat vliv na formování jazyka na území dnešního Nizozemska a Belgie v období středověku. Po úvodní části, v které jsou vysvětleny základní pojmy, následuje uvedení výzkumu a rozdělení tehdejších dialektů do skupin, které jsou nezbytné pro další části této práce. V hlavní části práce jsou popsány všechny externí faktory a podněty, které mohly zanechat nebo zanechaly vliv na formování jazyka v období středověku.